

Het scharnierjaar 1999: naar een post-postmoderne poëzie in Vlaanderen

door Bart Van der Straeten

Eén criticus en twee debuten: meer heeft een jaar niet nodig om relevant te worden in de geschiedenis van de Vlaamse poëzie. In 1999 recenseerde Dirk van Bastelaere, de dichter en theoreticus van het postmodernisme die de Vlaamse poëzie al sinds het midden van de jaren tachtig domineerde, de bundel *De papegaaienziekte*, het debuut van Paul Demets. Hij constateerde in zijn stuk in *De Morgen* dat deze dichter 'aansluiting [zocht] bij wat zoetjesaan een "orthodox" postmodernisme [dreigde] te worden'. Het kritische postmodernisme waar Van Bastelaere zelf voor stond, bleek in Demets' bundel herleid te worden en tot een lege stijlloefening. 'De tragiek van de epigoon', luidde dan ook de vernietigende titel van de recensie.

Een ander debuut uit datzelfde jaar viel wel in de smaak van Vlaanderens postmoderne poëziepauze. Voor *Nagelaten sonnetten* van Jan Lauwereyns spaarde Van Bastelaere zijn lof niet. Die bundel liet volgens hem immers zien dat er andere manieren waren om met de postmoderne erfenis om te gaan: 'Als de poëzie van Lauwereyns "postmodern" is, dan bewandelt ze in geen geval de platgetreden paden waarlangs Paul Demets en Miguel Declercq hun entree in de poëzie hebben gemaakt. Dat maakt *Nagelaten sonnetten* voor mij tot het beste en interessantste poëziedebuut van de afgelopen jaren.'

1999 kan zo beschouwd worden als een scharnierjaar in de Vlaamse poëzie: het jaar waarin voor het eerst expliciet gemaakt werd dat er een tweede generatie postmoderne dichters aan het opstaan was. Deze dichters, die ik in een bijdrage aan *Ons Erfdeel* in 2006 'post-postmodern' heb genoemd, schrijven duidelijk andere poëzie dan Van Bastelaere, Spinoy en andere Hertmansen. Maar hun werk is tegelijk nog schatplichtig aan de inzichten die de 'pomopioniers' in de jaren tachtig en negentig aan de Nederlandstalige poëzie hebben bijgebracht. Jan Lauwereyns is een van hen, maar verder zijn er ook nog Peter Holvoet-Hanssen, Bart Meuleman, Geert Buelens, Jeroen Theunissen en, wellicht de belangrijkste dichter van deze post-postmoderne generatie, Paul Bogaert.

Bogaerts debuut *Welcome hygiëne* (1996) is het echte beginpunt van de tweede postmoderne generatie in de Vlaamse poëzie. In 1997 volgde Bart Meuleman met *kleine criminaliteit*; 1998 bracht *Dwangbuis van Houdini* voort, de debuutbundel van Peter Holvoet-Hanssen. Na Lauwereyns in 1999, was het in 2002 de beurt aan Geert Buelens (*Het is*). In 2005 debuteerde Jeroen Theunissen met *Thuisverlangen*. Al deze dichters hebben inmiddels een tweede (Buelens, Theunissen), derde (Meuleman), vierde (Bogaert) of vijfde bundel gepubliceerd (Holvoet-Hanssen, Lauwereyns).

In deze groep van zes zijn Holvoet-Hanssen en Lauwereyns de buitenbeentjes. Holvoet-Hanssen, in 2007 laureaat van de Vlaamse Cultuurprijs voor Poëzie, schrijft brede, zangerige en vitalistische verzen waarin betekenissen wijd uitwaaiëren, motieven in allerlei gedaanten opduiken, verdwijnen, en in andere vormen opnieuw verschijnen. De wereld-van-vandaag, om een uitdrukking van Boon te gebruiken, verschijnt in zijn poëzie als een veelvormig en uitbundig feest van woorden en betekenissen.

Veel geserreerder zijn de gedichten van Jan Lauwereyns. Daarin staat de verhouding tussen waarneming, taal, kennis en betekenis centraal. Ook hij refereert in zijn verzen geregeld aan film, literatuur en wetenschap, kortom: aan de kennisbronnen die ons gezichtsveld en ons wereldbeeld vandaag de dag mee bepalen. Zijn jongste bundels, waaronder *Verlies en welvaart* (2008), zijn opvallend experimenteler dan zijn eerste. Maar de titel van die jongste bundel laat zien dat Lauwereyns' latere poëzie, net als die van zijn generatiegenoten, geïnfecteerd is door de taal van wetenschap en laatkapitalisme.

Misschien is dat laatste wel het belangrijkste bindmiddel tussen de vier overige dichters

van de post-postmoderne generatie. Bogaert, Buelens, Meuleman en Theunissen brengen een wereld in beeld waarin de mens niet langer centraal staat. Zij tonen een posthumane wereld, die gereguleerd wordt door de niets ontziende wetten van de vrije markteconomie. In hun werk lijkt de mens de controle over de dingen verloren te zijn. Hij komt uit hun bundels naar voren als een afhankelijk wezen – *hulp*, heet de tweede bundel van Bart Meuleman, en de derde bundel van Bogaert draagt als titel: *AUB* – dat zich zonder geld en technologie niet staande kan houden. Mensen zijn afhankelijk geworden van geld, technologie en machines voor hun welzijn en geluk. Die geven hun de illusie dat ze alles onder controle hebben, dat ze er zelf voor kunnen kiezen gelukkig te zijn wanneer ze dat maar willen. Maar de genoemde drie-eenheid fnuikt net de echte vrijheid: 'over het algemeen is men vrij in het merendeel van zijn organen', dicht Meuleman ergens. Het is moeilijk overeind te blijven in dit 'land van geld' (Theunissen), in deze 'eeuw van de knoppen' (Bogaert), waarin je niet weet wie er achter de knoppen zit, en of er überhaupt een werkelijkheid bestaat die niet meer geregisseerd of geformatteerd is door mensen die er geld mee willen verdienen. In hun poëzie kapen Bogaert, Buelens, Meuleman en Theunissen de taal die ze in de wereld rond hen horen: die van de marketing, die mensen alleen aanspreekt in zoverre ze consumenten zijn die geld kunnen besteden aan producten. Op die manier leggen deze dichters de mechanismen bloot die achter marketing schuilgaan.

Overigens is 1999 niet alleen belangrijk als scharnierjaar tussen de eerste en de tweede generatie postmoderne Vlaamse dichters. In dat jaar verscheen immers nog *Wreed geluk*, het laatste echte hoogtepunt in het dichtelijke oeuvre van Hugo Claus. (In de in 2004 verschenen bundel *In geval van nood* haalde hij niet meer zijn hoogste niveau). Dat Claus er tien jaar later niet meer zou zijn, konden we toen nog niet weten. Maar het tekent de grootste Vlaamse dichter van de twintigste eeuw wel dat hij in het openingsgedicht van zijn laatste grote bundel dezelfde dingen aan de orde stelde als de jongste generatie: 'Wij leefden in een tijd van verbruiken/ en bruikbaar zijn./ Welk verweer daar tegenover?'. De gedichten van Bogaert, Buelens, Meuleman, Theunissen en hun post-postmoderne collega's zijn het antwoord op die vraag.